

^v**ŠOLSKI PRIJATEL.**

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 13. V torek 23. marca 1852. I. tečaj.

Ljudska šola.

Od učnega načina (Lehrform, Lehrmethode).

Kaj je učni način?

Učni način je podoba alj slika, u kterej učitelj svojim učencom naučne predmete predaja. Na dobrem učnem načinu je skorej naj več ležeče. Naj bode učna osnova še tako modro osnovana, — naj učitel pri svojem nauku še tako naravno postopa, — brez dobrega načina bode učitelj alj clo nič alj le malo kaj opravil.

Učitelj, ki ni tako visoko učen in ni tako vešt svojemu predmetu, pa se posluži dobrega načina, bode u šoli veliko več opravil, kakor učitelj, kteri ima polno glavo vsakoverstnih nauk, pa nema dobrega načina. Učitelj! ako nočeš zlati in dragi čas tratiti, prazno slamo mlatiti, ter sebe in svoje učence mučiti (martrati), — prizadevaj in trudi se taj, da si prisvojiš dober način pri svojem podučevanju! —

Kolikoversten je pa učni način?

Le dva sta pota, po kterih se človek to nauči, kar zna in vč. Pervi pot je te, da svoje znanosti od drugod, od zvonaj dobi, da jih od družih ljudi, iz knjig itd. zvč in si jih pridobi. Drugi je pa, da se sposobnosti in znanosti, ki so duši že gotovo od narave prirojene in u njej zavite dremajo, na kako vižo zbudijo in oživijo ter se jih duša izbujena in oživljena zavč.

Potem je taj tudi učni način le *drojni*, in scer:

a) učitelj otroku to, kar ga učiti hoče, pripoveduje in otrok ga posluša, — učitelj priobčuje (mittheilen) in otrok pa prejema; alj pa

b) otrok, kar se učiti u misli ima, sam išče in najde vendar tako, da mu učitelj pri tem samo pomaga in pravi pot kaže.

Pervi način učiti se imenuje *priobčivni* (akroamatiški, mittheilende Lehrform), drugi pa *pogovorni* (dialogische, gesprächweise, fragende Lehrform).

Kaj je priobčivni način in kolikoversten je?

Priobčivni način je učni način, pri katerem učitelj kaže in pripoveduje, in učenci pa gledajo in poslušajo.

Priobčivni način je *trojni*, in scer:

a) *slikovni* (tipiški, typische Lehrform), kedar učitelj učencom kaj pokaže, pred njimi pravi in govori, učenci pa za njim ravno tako pokažejo, pravijo in govorijo; —

b) *iskavni* (heuristiški, aufsuchende Lehrform), kedar učitelj to, kar je neobhodno treba, scer učencom pokaže in pove, vendar pa učenci samo naučni predmet ogledujejo, iščejo in najdejo;

c) *čisto-priobčivni* (rein akroamatische Lehrf.), kedar učitelj sam neprestance u svojem podučevanju govori in učenci samo ga poslušajo.

Kdaj in kako se ima učitelj priobčivnega načina poslužiti?

Tu veljajo sledeče pravila:

1. kedar pervencom prvi nauk dajamo, je priobčivni način na svojem mestu.

Perveneom manjkajo vse znanosti, oni clo nič ne vedo, njim manjkajo besede, da bi to, kar mislijo, vidijo, slišijo, čutijo in delajo, pravilno in gladko imenovati mogli. Pri tih taj ni nič družega početi, kakor da učitelj reči, ki jih učiti misli, pokaže in imenuje. *Kazati in imenovati* je tu prva in naj imenitnejša reč in dolžnost.

Pri pokazovanju se pa naj učitelj takole obnaša:

a) ne kaži učencom zajedno in naedenbart več reči, da bi se ne zmedli in raztresli;

b) poišči in pokaži učencom vse poglavitne dele pokazane slike alj podobe; najbolje bode, ako se učitelj s učenci lepo prijazno pogovarja in počasi naprej pomika;

- c) ne preskoči na kako drugo sliko alj reč, preden so učenci to od vsih strani ogledali, jasno zapopadli in od drugih reči razločiti se naučili;
- d) še le po tem prestopi na kako drugo in najbolje na kako podobno sliko alj reč, in jo poprejšnej primerjaj in lepo razlagaj.

Kedar učitelj kaj kaže, je treba zraven govoriti. Pri govorjenju naj si tole pred očmi ima:

- a) govori pred učenci glasno, počasno, jasno, pravilno in čisto;
- b) vadi učence — po samem in vse vkup — ravno to in ravno tako ponavljati;
- c) včasi kratko in po otroško poprašuj, da se prepričaš, alj in kako daleč so otroci nauk zapopadli;
- d) večbart vse rečeno ponovi, povej kak primer alj izgled in tako svoj uk razjasni.

Priobčivni način je dalej na svojem mestu:

2. kedar učitelj kako pripovestico alj dogodbo pravi, alj kedar kak izgled alj primer pokaže, s edno besedo: pri vsih rečeh, ki so se bile dogodile. Naj pa učitelj še kaj tako mjkavnega pripoveduje in naj še tako lepo in sladko govori, vendar bode vselej treba, večbart premolkiniti, tega alj uenega učenca poprašati in tako se prepričati, alj so učenci poglobitnejše in težje, bolj zamotane in neznane besede, pojeme in reči dobro zastopili in shranili. Dobro je tudi zavolj tega večkrat popraševati, da so otroci bolj pri pokoju in bolj pazljivo poslušajo.

Kar smo dosedaj rekli, to priča in kaže, da se mora učitelj u ljudskeji šoli sedaj slikovnega sedaj iskavnega načina poslužiti, in dalej da čisto - priobčivni način u ljudskeji šoli ni na svojem pravem mestu, temuč da mora se vezati in črediti s pogovornim učnim načinom.

Čisto - priobčivni način je samo na svojem mestu:

1. kedar hoče učitelj svojim učencom kako že znano in razjasnjeno reč prednesti, da jo jim prav mično in možko priporoči, ter prav globoko u serce zasadi. To se navadno od začetka alj na koncu šole zgodi.

2. kedar ima pred seboj že odraščene poslušavce, katerih duševne sile so že tako razvite, da so u stanu, dalji in nepretergani govor pazljivo poslušati in ga prav dobro zapopasti.

Kosilice slēpe babice.

(Svobodno iz laškega poslovenil G. Somer.)

Cecilia (Slepica), Lovorencia (Laura) in njen bratec Ljuboslav (Julij) prehajajo se neki večer u vertiču, iz kojega (kterega) so sadje in zeliša za svojo hrano ali živež dobivljali. Noben voglič ograde, noben cipej vertnega zemljišča ni bil odločen za cvetlice; n. p. vertne zvezdnice (*Aster chinensis*), vertne margetice (*Primula Auricula*), razpoknice (*Impatiens Balsamina*), plamenike (*Cactus*), smokve (*Ficus Carica*), klinčke ali nagelne (*Caryophyllum*), dalije ali georgine (*Georgina variabilis*), vertne carovnice (*Hyacinthus orientalis*), samojede (*Ranunculus*), vertnice, rozmarin, tulipe, violice itd., kojih le zarad lepote ali imenitnosti, in ne zadelj hasljivosti, sadimo.

V tem vertu nisi vidil drugih cvetlic kakor tiste, ki jih je spomlad na črešnjah in drugih sadunosnih drevesih razklila, ali pa ktere so po bobovih, fazolovih, grahovich ali korunovich steblatih razcvetele se.

Ti otroci so, kakor v pervej starosti znajo, brezmišlno veselja vživljali.

Pa vendar Ljuboslav, ki je navadno naj budnej bil od vsih, je tega dneva žalosten in raztrešen bil. Njegovi sestri ste ga v smeh skušale, ker ga pa niste mogle zvedriti, ste se zadnjič naveličale.

Cec. Ljuboslav! je pa vender jako gerdo brez vzroka kujati se.

Lovor. Midvē ti nisve rēsen nič hudega storile; za česdēli si pa tak žalosten?

Ljub. Jaz nisim jezen, ali nekaj mi ne dopade, ko bi jaz vama to povedal, bi pa vidvē tudi žalostne bile.

Lovor. Oh dragi Ljuboslav! jaderno povej nama. Jaz hočem vedeti, da bodem mogla te tolažiti.

Ljub. Vidvė vėste, da je moja postelica raven mamine, snoči, ko se jaz v posteljo spravim, vsedejo se mama k mizici; jaz nisim spal, in sim se spod odeje na nje oziral. Zdihovaje so pisali; vidil sim, da so jim solze na pismo kapale, kar je mene tudi sčasoma plakati prisililo, in pri tem me je spanje obšlo.

Lovor. O moj Bog! kaj praviš ti? Naša mama so žalostni? Pa mi nismo tega krivi; oni so nam vėdno rėkali, da smo pridni, in da jim je Bog nas v tolažbo dal.

Cec. Vėste li, kaj je storiti? Vsi trije pojdemo mamu obiskat; pa prosimo jih, nam povedati, kaj jih žalostí, po tem pa glejmo tolažiti jih. Dasiravno smo majhini, jim vendar tolikanj dobrega želimo, da jim vtegnimo nekaj koristiti.

Ljub. Cecilia lėpo misli, stopimo hitro v hišo, pa tako objemajmo mamu, da nam ne bodo mogli odreči.

Otroci letijo k svojej mami; sestri ste njej roko poljubile, Ljuboslav se jej obėsi okoli vrata, in vsi trije so ljubovali jo, da ni mogla protiviti se jim.

Ljubi otročiči moji, reče mati, dozdam nisim hotla povedati vam svoje nesreče, da bi naj lepše dneve vašega življenja ne žalila; vi vėste, da so vaš oče na Rusovskom ob življenje prišli, in vas odgojiti nimam družega, kakor pa od vlade vdovam odločeno vžitnino (pension) stotnika, ki je v vojski padel. Zatorej sim jo potegnila v to vas, da bi vam nekaj več prihranila; moja ljubezen do vas, pa vaša do mene, je pomagala prenesti in preterpeti, kar sim zgubila; ako bi jaz od sveta do mraka jokala, bi vendar moj moč ne prišel več; boljši je njegov spomin v otroškeji reji častiti.

Cec. To vėmo, ljuba mamica; jaz, ki sim naj večí, spomnim se, da ste pred dvema letoma jokaje tolikanj od ateja pravili, ter še dobro vėm, da so vam gospod varh rekli: gospa, vi si morate prizadevati potažiti se, vam naj bo skerb za vaše otroke obzderžati se, podajte se v voljo božjo in pa s tim tolažite se, da svoje matrne dolžnosti spolnujete.

Mati. Se še ti spomniš, ljuba moja, pomisli še le, kako bi jaz vtegnila tega pozabiti? Spolnovala sim, kolikor sim mogla, kar mi je dober in skerblijiv varh svėtoval, pa sada me je nova nadloga zadela. Kir jo hočete vediti, jo bodem vam pa povedala.

Vaš oče, ko so vmerli, zapustijo 65 let staro mati, katero so skoz celo svoje življenje jako lépo in zaljubo imeli. Oni, vaša babica, so v Brežji (Brescia), pa za živčž jim slabo hodi. Do sada so se jako trudili, da bi pa lože živeli, so za-se vse koj sami storili, da jim dekle ni bilo treba; sada mi je pa ena njih prijatelj pisala, da so oslepeli. Bi ena potrebna bila, da bi jih vodila; so dro vzeli eno, pa plačati jo in jesti dati njej, so sami še v večí revščino zabredli. Sirota! zdi se mi viditi jih brez vse pomoči in prikladnosti v njih starosti, polnih dolgega časa in od vsih ljudi zapuščenih; zlasti ta misel mi najbolj k sercu gre. Dělali so radi, sada pa ne morejo več ničesar činiti (storiti); čitali (brali) bi radi, pa tudi ne morejo, kér so ob oči prišli. Ne pozabim, da so mati mojega rajnega moža, zatorej mi silno hudo dě, da ne morem pomagati jim!

(Dalje sledí.)

Kaj mēnite, ali je dro za verjeti?

Celih 12 lét sim s ukom po urih v mestu trdil se in pri tej priložnosti pri gradjanskih in gospodskih obiteljih (družinah) marsiktero prav lépo reč, marsiktero pa tudi prav gerdo in napčno v otroškej reji zapazil.

Enkrat slišim skoz malo odperte duri učne sobe takele:

Gospa A. Tonej, berš, berš gospi kumi roko poljubi.

Gospa U. Lej! lej! Tonej je vsak den bolj in pridnejši.

(Tonej poljubi gospi roko, zraven njej u žep pošlata; ali bi more biti kake sladkarije notre ne imela.) Ali mi nisi ničprinesla? upraša Tonej.

Gospa U. Nič, ljubi Tonej moj, dons ničesar nimam; tedaj ti bodem prinesla, kedar bom spet prišla.

Tonej. Ti si prava čora (trepa).

Gospa A. Kaj praviš ti? obrezní otrok. — Ne vzamite mu za zlo, gospa U.

Gospa U. Kdo bo pa to za zlo jemal? Je peč otrok.

Gospa A. Čaj ti, čaj Tonej, to bom jaz ateju povedala, ko bojo domu prišli.

Tonej k materi. Ti si tudi čora. (Beži od nje). **Mati** (se na vse gerlo smeji) te je pravi kujon.

Verjemite mi gospa **U.** — Iz gole modrosti je tako hud.

Gospa U. (smeje). Moji tudi niso trohice drugači.

Kaj je storil včeraj moj **Albertič** pri učitelju? Veste, da se naš učitelj rad vpijani; je pa sedé zaspal, **Albertič** pa gre, zagradi tintnjak, ter mu črnilo v obličje zlije. Jaz in moj mož od smeha nisva mogla jeziti se.

Gospa A. Kar otroci zdaj vganjajo, ni za povedati. Moj **Tonej** je še huji od vašega **Albertiča**. Njegova pestovna je že gotovo več, kakor je v letu dni, zaupnic od njega dobila.

Gospa U. Imate še tisto, ki ste jo lani imeli?

Gospa A. Jaz bi jo že davno oddjala, ko bi je zavolj bogaboječnosti rada ne imela. Ona je **Toneja** že cel oče naš in vero naučila, in za kako presto se mi desetkrat pokriža. (**Tonej** ravno pri durih noter pokuka.)

Gospa A. Sa pojdi sa, **Tonej** moj, in gospi kumi pokaži, kako lepo se pokrižati znaš.

Tonej. Nočem.

Gospa A. Jaz ti pa krajcar dam, ako se lepo pokrižaš.

Tonej. Ali mi prej daš krajcar.

Gospa U. Tu imaš groš, pa prav velik križ stori.

(**Tonej** vzame groš, in posmehvaje pokriža se.)

Mati (celovaje ga.) O preljubi sinček moj, kako neizrečeno rada jaz imam te! —

Vprašam te, ljubi čitatelj moj: ali ne gledajo take matere in očetje skoz perste otročičem svojim? Ali otročiči niso brez vsega strahú bili?

Oj očetje in matere! nadejte malim svojim uizde, vzemite v levico vaje, šibo pa v desnico, vodite jih po pravej poti, ako se pa vstavljaajo ali na stran hočejo, pa najte šibo peti! — Učene detovoditelje pa prosim: pero v roke in prerokujte nam, kaj smemo od takih otrok pričakovati? Kako bojo zadržali se proti svojim predpostavljenim? Kako bodejo ravnali s drugimi ljudmi?

G. S.

Drobtinčice.

* *Iz Borovljan na Koroškem.* Dragi šolski prijatelj! Prihitim s timi versticami k Tebi s prošnjo, da bi to s Kirilskimi pismeni spisano čestitko med svoje ukonoše vzel in natisniti dal *). Morebiti da je prvo sadjice ove baže u ljudskih šolah na Slovenskom.

Častiti gospod učitelj!

Že dolgo sim jaz ovi den s poželenjem dočakoval, kir mi priložnost daje, svoje zahvale polno serce Vam odkriti, in Vam pokazati, kako silno jaz Vas ljubim in za vred imam. Ja, častilivi gospod učitelj, jaz sim Vam dvojno zahvalo dolžen, kir Vi moje srečo za zdajno in prihodno življenje vtemeliti trudite se. Jaz hočem v učivnici prav skerb imeti in se dobro učiti, v cerkvi pa za Vas moliti. Prosim Vas poterpeti s menoj in prizanesti mi. Vam obljubim, da si bom vedno prizadeval, vsake napake ogibati se, vreden imenovati se

Borovlje 12. sušca 1852.

Vaš pokorn učenc,

Jan. Klaus.

* Čast. Uršulinarice u Celovcu so sirotišnico napravile, v kteri se bodo revne deklice v poštene, pridne in umne posle odredjevale. Razum šolskih reči se bodo tudi sirote učile: kuhati, peči, šivati, plesti, presti, likati, po hiši popravljati, vert obdelovati, domače živali oskerbovati. Vadile se bodo pičlīga življenja, priproste obleke in vedniga dela, in se tako pripravljale za službo, ki jim je namenjena. Že lani je bilo 15 sirot sprejetih, ki se vidno boljšajo na duši in na telesu; letas pa jim je 21 sirot, ki so ob povodnji starše žgubile, perdruženih. Zaklada ni, denarnica je previdnost Božja in dobrotljivost usmiljenih ljudi, in ta denarnica se nikdar ne sprazni. Naj tedaj ljubi Bog to sirotišnico blagoslovi sebi v čast in sirotam v časno in večno srečo, in naj serca vernih kristijanov užgè, z milimi darovi delo podpirati, ktero je ozelenelo na drevesu žive vere, terdniga upanja in goreče ljubezni! (Zg. Dan.)

*) Iz serca radi storimo in le to obžalujemo, da to mično čestitko s kirilskimi pismeni natisniti ne moremo, ker nam sedaj še taci pismen menjka. — Živila slavjanska vzajemnost, — živila slavjanska mladina — naša dika i naša nada! Vredn.